

устойчивости универсальных орнаментальных мотивов, проходящих от древнейших времен до современного искусства.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, учебно-творческая практика, учитель изобразительного искусства, личностное становление, народное искусство, национальная культура, этнокультурная компетентность.

SUMMARY

Nosachenko T. Cultural aspect of future art teachers' practical training.

The article deals with cultural oriented practical training of future teachers of fine arts. The content and meaning of ethno-cultural educational and creative practice in the personal formation of students enhance their creativity, shaping the ethno-cultural competence.

Ethnographic educational content and creative practices aimed at research and analysis of ancient techniques and materials are used for the manufacture of consumer products, the realization of universal spiritual sense of stability of the ornamental motifs, going from ancient times to modern art.

In the process of solving problems of ethnographic educational and creative practice, students study in detail the style and symbolism of decoration, they realize the phenomenon of heredity of separate ornamental motifs that are often found in art of different people and traditional decorative art of our country. Conducting student's ethnographic research in the field of arts and crafts based on the achievements and values of material and spiritual culture of the Ukrainian people is aimed at national cultural revival of the nation.

The task for the students of the third year of teaching and creative practices involved creating souvenirs and jewelry in ethnic style, which requires possession of different artistic techniques and methods of work with various plastic materials and instruments. Using available materials creatively the students reproduced Trypil'skiy pattern in modern jewelry.

Ethnic jewelry exhibition, which is organized to show at the final conference after practice, reflecting the art of the distant past, originally transformed in students' works. They include free use of ethnic ornamentation, generalization, conciseness, and easy interpretation semantics of ancient symbols.

An important condition of ethnic and cultural education of future teachers of fine arts by means of educational and creative practice is shaping national research foundations, forming a sense of harmonious combination of contemporary works of art with ancient folk art traditions.

Key words: training, educational and creative practice, teacher of fine arts, personal development, folk art, national culture, ethno-cultural competence.

УДК 378.147:159.9 – 057.87(043.3)

В. О. Ратєєва

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ЕСТЕТОТЕРАПІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРАКТИКО ЗОРІЄНТОВАНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено висвітленню особливостей програми для майбутніх психологів «Основи естетотерапії у професійній діяльності психолога: особистісне і професійне зростання». Підкреслено значущість її опанування студентами для подальшого розвитку їхньої професійної компетентності під час консультативної допомоги і психосоціальної підтримки. За результатами формувального етапу педагогічного експерименту доведено, що підвищення рівня готовності майбутніх психологів до використання засобів естетотерапії буде ефективним за умови упровадження у

професійну підготовку майбутніх психологів програми «Основи естетотерапії у професійній діяльності психолога: особистісне і професійне зростання».

Ключові слова: естетотерапія, майбутні психологи, професійна діяльність, готовність, програма, педагогічні умови, професійна компетентність, психосоціальна підтримка.

Постановка проблеми. Перехід від індустріального до насиченого інформаційно-технологічного простору відкриває нові орієнтири в соціокультурному житті суспільства, що якісно змінює освітні потреби щодо підготовки та подальшої професійної діяльності сучасних психологів. Науковці вказують на важливість урахування багатоаспектного характеру формування професійної компетентності в майбутнього фахівця. Стає пріоритетним соціальне замовлення на професіонала, який володіє здоров'язбережувальними технологіями навчання й виховання, здатний організовувати здоров'язбережувальний навчально-виховний процес та готовий розвивати здоров'язбережувальну компетентність учнів естетотерапевтичними засобами. Однак, проблема формування готовності майбутніх психологів до використання засобів естетотерапії у професійній діяльності не була об'єктом і предметом спеціального дослідження вчених.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз психолого-педагогічної літератури довів, що процес професійної підготовки психолога досліджували Г. Абрамова, О. Бондаренко, І. Дубровіна, Ю. Ємельянов, С. Максименко, В. Панок, Н. Пов'якель, Н. Чепелева, Т. Яценко та ін. Ідеї компетентнісного підходу в професійній підготовці розвивають у своїх працях Н. Бібік, О. Гура, Л. Даниленко, Л. Карамушка, В. Маслов, Л. Паращенко, Є. Павлютенков, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторський та ін. Наукові підходи щодо ідеї впровадження арт педагогіки й арт-терапії в освітній процес закладів вищої освіти досліджували О. Дутчак, Л. Лебедева, В. Муромець, О. Федій та ін.

Утім, недостатньо висвітленим у теорії та практиці залишається питання формування готовності майбутніх психологів до використання засобів естетотерапії у процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти.

Метою статті є висвітлення особливостей програми для майбутніх психологів «Основи естетотерапії у професійній діяльності психолога: особистісне і професійне зростання».

Виклад основного матеріалу. Сучасне українське суспільство зазнає стрімких змін, викликаних соціально-економічними процесами інтеграції, інтенсифікацією інформаційно-комунікаційного простору. У зв'язку з цим проблема якісної підготовки майбутніх практичних психологів набуває останнім часом пріоритетного значення для сучасного соціуму. У вищій школі наразі ведеться активний пошук модернізованих форм та методів щодо ефективної підготовки практичних психологів із метою розвитку їхньої професійної компетентності. Саме тому оновлений зміст методичної підготовки практичного психолога має становити питання щодо саморозвитку

та самоосвіти, подальшого засвоєння та вдосконалення професійних знань і вмінь, які і становлять базис майбутньої професійної діяльності.

Особливості готовності майбутніх практичних психологів до професійної діяльності з дітьми та підлітками полягають у подальшому розвитку вмінь і навичок психологічного обстеження особистості, їх соціальних груп, моніторингу життєвих умов, проблем особистісного розвитку, встановлення психологічного діагнозу, визначення причин, що утруднюють розвиток, навчання та працю; здійснення психокорекційних заходів для усунення можливих відхилень у психічному розвитку й поведінці, подолання різних форм девіантної поведінки, формування адекватної соціальної позиції.

Важливою складовою суспільного розвитку, умовою та основою стабільності соціуму є фізичне та психологічне здоров'я населення. У цьому контексті важливу роль відіграє вплив різних видів мистецтва на емоційно-чуттєву сферу особистості з метою створення для неї психологічного комфорту та розкриття творчого потенціалу. Саме такий вплив має естетотерапія, що визначається як система інтегративної терапії, яка передбачає лікування кольором, рухом, драмою, малюнком, звуком тощо й несе в собі інструменти збереження цілісності людської особистості, її духовного ядра [5, 14].

Не маючи протипоказань, естетотерапія може бути використана не лише у психотерапії, а й у педагогічній діяльності та соціальній роботі. Наразі стає актуальним питання щодо формування ціннісного ставлення до здоров'я шляхом залучення до освітнього процесу різних видів художньо-творчої діяльності у формі арт-терапевтичних методик, які ґрунтуються на мобілізації творчого потенціалу людини, внутрішніх механізмах саморегуляції та зцілення. Цей психотерапевтичний напрям включає в себе багато інших, зокрема: психотерапію, ігротерапію, психодраму, музикотерапію, танцювальну терапію, символдраму.

У науково-педагогічному розумінні О. Федій [5], естетотерапія розглядається як метод розвитку та зміни особистості, групи чи колективу за допомогою різних видів і форм мистецтва та творчості. Види естетотерапії, представлені у психології та медицині, відповідають існуючим видам мистецтв. Виділяють ізотерапію, музикотерапію, танцювальну терапію, драмотерапію, казкотерапію, бібліотерапію, маскотерапію, етнотерапію, ігротерапію, кольоротерапію, фототерапію, лялькотерапію, ароматерапію, глінотерапію, роботу з піском та глиною, гримотерапію, кольоротерапію, кіно терапію, роботу з метафоричними асоціативними зображеннями, ландшафтна терапію, пластікодраму, мандалотерапію тощо. Крім того, кожен із цих видів має безліч естетотерапевтичних технік, які застосовуються для вирішення внутрішніх і

міжособистісних конфліктів, кризових ситуацій, вікових криз, травм, невротичних і психосоматичних розладів тощо.

Під час формувального етапу педагогічного експерименту нами було з'ясовано, що необхідними педагогічними умовами ми визначили такі.

Перша педагогічна умова формування готовності майбутніх психологів до використання засобів естетотерапії у професійній діяльності полягає в інтеграції у зміст професійної освіти майбутніх психологів навчальної програми «Основи естетотерапії у професійній діяльності майбутніх психологів» для підвищення рівня готовності до використання засобів естетотерапії.

Аналіз результатів констатувального етапу педагогічного експерименту довів, що 69% майбутніх психологів не володіють знаннями й навичками щодо особливостей використання засобів естетотерапії під час консультативної взаємодії з дітьми й підлітками. Саме тому, однією з обґрунтованих нами ефективних педагогічних умов формування готовності майбутніх психологів до використання засобів естетотерапії у професійній діяльності є розробка й упровадження у професійну підготовку *авторської навчальної програми «Основи естетотерапії у професійній діяльності майбутніх психологів: особистісне і професійне зростання»* (кількість годин – 144). Розкриємо її детальніше.

Програма складається зі вступу, плану навчального процесу, тематичного плану програми, очікуваних результатів від програми.

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ЕСТЕТОТЕРАПІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ: ОСОБИСТІСНЕ І ПРОФЕСІЙНЕ ЗРОСТАННЯ»

№ з\п	Назва дисципліни	Види навчальної роботи		Загальний обсяг годин	Загальна кількість годин на тиждень
		лекції	практичні		
1.	Ізотерапія	4	16	20	
2.	Піскова терапія	4	16	20	
3.	Фототерапія	4	16	20	
4.	Лялькотерапія	4	16	20	
5.	Метафоричні асоціативні зображення та проєктивні карти	4	16	20	
6.	Казкотерапія	4	16	20	
7.	Кінотерапія, бібліотерапія	4	16	20	
8.	Підсумкове залікове заняття	-	-	4	
Загальна кількість годин		32	112	144	4

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Мета програми: формування та розвиток психолого-педагогічних знань у галузі естетотерапії, ознайомлення з теорією та історією створення естетотерапевтичних технік, оволодіння різними техніками та методиками естетотерапії майбутніми психологами.

Завдання програми:

- ознайомлення з основними поняттями естетотерапії;
- ознайомлення з принципами та підходами консультування засобами естетотерапії;
- вивчення основних естетотерапевтичних напрямів;
- формування навичок діагностики проблематики клієнта в естетотерапії;
- розвиток здатності будувати естетотерапевтичну стратегію у психолого-педагогічному консультуванні;
- формування вміння органічно вплітати естетотерапевтичні прийоми у психокорекційну роботу та консультування.

Обсяг знань, умінь і навичок: студенти мають прослухати 32 години лекцій та 112 годин – практичних занять.

Критерії оцінювання знань: наприкінці кожного тематичного модуля студенти мають виконати практичне завдання. Завершається вивчення дисципліни за вибором «Основи естетотерапії у професійній діяльності майбутніх психологів».

Прогнозований результат від навчальної дисципліни передбачає розширення компетентнісного поля майбутніх психологів: *студенти повинні знати:* основні теорії естетотерапії; основні принципи естетотерапії; базові поняття естетотерапії; фактори психотерапевтичного впливу в естетотерапії, основні напрями, шляхи терапевтичної роботи в естетотерапії; принципи підбору естетотерапевтичних технік під час консультування; *студенти повинні вміти:* діагностувати проблематику клієнтів в естетотерапевтичному ключі; будувати терапевтичну стратегію в роботі з клієнтом; підбирати методи і техніки роботи, застосовуючи естетотерапевтичні методики, адекватні клієнтському запиту; використовувати техніки з різних естетотерапевтичних напрямів (музикотерапії, бібліотерапії, лялькотерапії, казкотерапії, кінотерапії, бібліотерапії, мандалотерапії, гримотерапії, ізотерапії тощо).

Зазначимо, що перевірка ефективності педагогічних умов формування готовності майбутніх психологів до використання засобів естетотерапії у професійній діяльності відбувалася за рахунок внесення прогресивних змін у цілісне функціонування їхньої професійної підготовки з урахуванням конкретної соціальної ситуації, що дало змогу підвищити рівень професійної компетентності.

Реалізація *другої педагогічної умови* передбачає залучення майбутніх психологів до практико зорієнтованої діяльності з розв'язання життєвих соціальних проблем і реалізації різноманітних волонтерських проектів.

Третя *педагогічна умова* формування готовності майбутніх психологів до використання засобів естетотерапії у професійній діяльності є забезпечення партнерської взаємодії студентів-майбутніх психологів і викладачів у процесі опанування професійно-орієнтованих дисциплін.

З'ясовано, що експериментальна робота дала змогу успішно реалізувати модель формування готовності майбутніх психологів до використання засобів естетотерапії у професійній діяльності, становлення активної соціальної та життєвої позиції, інтеграцію соціальних і професійних якостей, умінь і навичок, самовдосконалення студента як фахівця. Пріоритетне значення надавалось компетентнісній складовій цього процесу, циклічним періодам засвоєння й виявлення професійної підготовки до використання засобів естетотерапії в консультативній взаємодії з дітьми і підлітками.

Зазначимо, що професійна готовність майбутніх психологів до використання засобів естетотерапії формувалася паралельно з процесами становлення соціального досвіду, розширення простору міжособистісного спілкування, розвитку соціального інтелекту, просоціальних якостей особистості майбутнього психолога в умовах взаємодії, емоційних зв'язків, засвоєння професії у творчому просторі освітнього співтовариства, реалізації суспільних волонтерських проектів, групової й індивідуальної проблемно-пошукової діяльності та соціально-ціннісних відносин.

Під час запровадження авторської програми за вибором «Основи естетотерапії у професійній діяльності майбутніх психологів» доцільним виявилось використання інтерактивних методів, методів проблемного, розвивального навчання з метою збагачення знань і професійну компетентність, залучення студентів до участі в тренінгах з набуття різноманітних соціальних навичок і просоціальних якостей особистості, зокрема впевненості в собі, підвищення рівня власної готовності майбутніх психологів до використання засобів естетотерапії в консультативній взаємодії з дітьми й підлітками. Отже, єдність навчальної та дозвіллевої сфери майбутніх психологів, їхня участь у волонтерських об'єднаннях та асоціаціях професійної й соціальної спрямованості, набуття досвіду успішного спілкування й розв'язання різноманітних життєвих проблем виявились найсуттєвішими факторами інтеріоризації соціально значущих знань і становлення професійної компетентності у контексті оволодінні засобами естетотерапії.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, результати формувального етапу педагогічного експерименту дають можливість зробити висновок, що в закладах вищої освіти набула необхідність розробки цілісної програми з професійної підготовки майбутніх психологів щодо використання засобів естетотерапії. Перспективи подальших нау-

кових розвідок полягають в обґрунтуванні ефективних технік і естетотерапевтичних вправ для підвищення рівня особистісної готовності майбутніх психологів до консультативної взаємодії з різними категоріями населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жванія Т. В. Вивчення мотивів професійного самовизначення майбутніх психологів / Т. В. Жванія // Формування та розвиток особистості в умовах вищих навчальних закладів МНС України // Матеріали І міжвузівської науково-практичної конференції 19 грудня 2003 р. – Харків, 2003. – С. 27–30.
2. Мілютіна К. Л. Форми психокорекційного впливу. / Катерина Леонідівна Мілютіна. – К. : Главник, 2007. – С. 144. (Серія «Психол. інструментарій»).
3. Пов'якель Н. І. Саморегуляція професійного мислення в системі фахової підготовки практичного психолога : автореф. ... доктора психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Н. І. Пов'якель. – К., 2004. – 40 с.
4. Шандрук С. К. Специфіка підготовки практичних психологів до професійної діяльності / С. К. Шандрук // Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах. – К. : Ніка-Центр, 2002. – С. 32–34.
5. Федій О. А. Естетотерапія : [навч.посібник] / Ольга Андріївна Федій. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.

РЕЗЮМЕ

Ратеева В. О. Формирование готовности будущих психологов к использованию средств эстетотерапии в профессиональной деятельности: практико-ориентированный аспект.

Статья посвящена рассмотрению особенностей программы для будущих психологов «Основы эстетотерапии в профессиональной деятельности психолога: личностный и профессиональный рост». Подчеркнуто значимость ее освоения студентами для дальнейшего развития их профессиональной компетентности при консультативной помощи и психосоциальной поддержки. По результатам формирующего этапа педагогического эксперимента доказано, что повышение уровня готовности будущих психологов к использованию средств эстетотерапии будет эффективным при условии внедрения в профессиональную подготовку будущих психологов программы «Основы эстетотерапии в профессиональной деятельности психолога: личностное и профессиональный рост».

Ключевые слова: эстетотерапия, будущие психологи, профессиональная деятельность, готовность, программа, педагогические условия, профессиональная компетентность, психосоциальная поддержка.

SUMMARY

Rateeva V. Formation of future psychologists' readiness for using means of art therapy in professional activities: practice-oriented aspects.

The article presents the results of the pedagogical experiment to identify the professional readiness of the future psychologists to use art-therapy work with different categories of the population. The criteria, indicators and levels of formation of future psychologists in the use of funds in professional activities are revealed.

The article is devoted to coverage of pedagogical conditions of future psychologists' readiness formation for using art therapy in professional activities. The programs for students-psychologists "Fundamentals of art therapy in professional psychologist" are characterized. The importance of students' competences further professional development and their subsequent professional realization are emphasized. According to the results of consulting stage of the pedagogical experiment it is proved that raising the level of the use of

art therapy means by the future psychologists would be subject to effective development and implementation of training in pedagogical conditions.

Currently, it becomes relevant the issue of formation of value attitude to health by involving in the educational process various kinds of artistic and creative activities in the form of art therapy techniques, based on the mobilization of the creative potential of human internal mechanisms of self-regulation and healing. This type of psychotherapy involves a lot of other types, such as psychotherapy, play therapy, psychodrama, music, dance therapy, symbol drama. An important component of social development, the condition and stability of society is the basis of physical and psychological health. In this context, the important role is played by the impact of different kinds of art on the emotional and sensual sphere of creating a personality for her psychological comfort and disclosure of creative potential. Such influence has art therapy, which is defined as a system of integrative therapy, which involves treatment of color, movement, drama, drawing, sound, etc. and carries the tools of preserving the integrity of the person, his/her spiritual core. With no contraindications, art therapy can be used not only in therapy but also in teaching activities and social work.

Key words: *art therapy, future psychologists, professional activity, readiness, author's program, pedagogical conditions, professional competence.*